

Pri taki mišljavi in ravnavi šolskih učenjakov vrinejo se v mnoge imena napčne pisave, ktere se le redko ali nikdar več ne odpravijo. To spričuje le že edini priimek „Comel“, ki se v tej pisavi nahaja že mnogo let v vseh letnikih že omenjene „glavne izglednice“. Kdo bravec mu ugame pravo izreko, kakor se djansko glasi v ljudstvenem govoru? Kdor zná brati, gotovo ne, ker po tej pisavi se mora vse drugač izrekati in naglašati, kakor se sliši v živem govoru. Ako pa povemo, da je to laška pisava slovenskega imena, in še ta napčna, ker nikakor ne kaže, da v pravi izreki ima zadnja, ne pa sprednja slova naglas: potem koj vidi vsak zvedenec, da „Comel“ v tej pisavi nima ne prave glave ne pête, in da kdor dotičnih imenovanecv se drži te pisave, ne zná pisati še svojega lastnega imena. — Opomnimo pri tej priložnosti, da se je po laški pisavi tistih slovenskih imen, ki imajo pred končnico **ič** ktero šumečih črk (**ž**, **š**, **č**), vrinila že sèmtertjè napaka, namesti teh šumljavk pisati sičavke: **z**, **s**, **c**, ter po polasčenih oblikah: Bosig, Ursig, Caucig itd. pisati: Bozič. Ursič, Kavcič namesti pravih: Božič, Uršič, Kavčič itd., ker pravi Slovenec jih le tako izreka. Oblike: **zič**, **sič**, **cič** tedaj niso slovenske, temuč le edine: **žič**, **šič**, **čič**.

Vse rečeno spričuje, da pisava priimkov je kaj važna reč, in da se ne smé prepuščati nevednosti ali pa samovolji. Naj tedaj šole, posebno pa pisavci krstnih listov resno skrbé za pravilno pisavo imen; kajti ni kratko in malo vse eno: pisati Kosar ali Kozar, Schuscheck ali Žužek (za Nemca in Laha naš Čucek ali morda — zavolj nadznamka nad **z** — celó Čuček). Kakor Lahu: Kazagrande in Koronini nista: Casagrande in Coronini, — Nemcu: Štekelj in Šajhenštulj ne: Stöckel in Scheuchenstuel; tako tudi Slovcu Widmer ni Vidmar in (vas) Osegliano ali celó Oseljano (Eselheim? — Osel-ja-no!) ne Ozeljan. — Priimki in krajne imena (Ortsnamen) niso voščeni kipi, katerim se dá nos, uho, brada in karkoli poljubno vihati, krčiti, zdaljševati in sploh prenejati; podobni so kipom marmornim, ki ne trpé nikakoršnega zavijanja ali premikanja posamnih udov in celó nobenega preobrazovanja, ter si dajo nos, uho, roko, glavo ali kar koli raje odlomiti, kakor le za las prekreniti ali prestrojiti. — Ravno taka je tudi s pisavo priimkov in sploh lastnih imen: le národna je edina pravilna. —a—

Jezikoslovna drobtinica.

Še nekaj o besedi „Laibach“.

Za prevdarek našim jezikoslovcem.

Že marsikaj se je dozda pisalo in govorilo o besedi „Laibach“, pa po mojem mnenji ne še zadosti, in tudi ne prav temeljito. Ali ni morebiti celó čisto slovenska? „Pa dvoje slovenskih imen za eno mesto? Neumnost?“ — mi bo kdo odvrnil. Al, dragi moj, to bi ne bilo prav nič novega. Saj na priliko Ebenthal na Koroškem se kliče po slovenski Polom in pa Žrelec, Bücheldorf je slovenski Venec in Pušlja vas, neka srenja blizu Trsta se kliče Barkola in sv. Jernej, Maria Rain je Žitpolje in Višpolje i. t. d. Še Prewald (Razdrto) ni nemška, ampak slovenska beseda; gotovo je namreč, da izprva se ni izgovarjalo Prewald, temuč Prevál, kar pa še le Nemci so spreobrili v Prewald ali celó v Präwald (!). Tudi v slovenski Koroški je en Prevál, ki ne pomenja drugega ko razdrto (prevalljeno), se pa po Nemcih kliče Prèvali, ali celó prav za prav Prävali (namesti slovenskega lokala: v Prevalu — mestu).

„Pa končnica bach je gotovo nemška“ — bo zopet kdo trdil. Tudi ne vem, ali je to res. Nekdanje mnenje, da Laibach pomenja Lau ali der laue Bach, je že zdavno ovržena in je sceloma neveljavna. Da je več mestnih imen s končnico ach slovenskega izvira, in da je namreč mestnikova (lokalova) končnica mnogoternega števila, nam je zadosti dokazano. Saj, na primer Döllach (na Koroškem) pomenja v dolah (dole, tiefe Gegenden), Rinkolach slov. v Rinkolah (Rinkole), Selsach slov. Selšah ali Zelšah, Tainach slov. v Tinjah (Tinje), Tscheplach slov. v Čepljah itd. Zakaj pa Laibach ne bi smelo pomenjati v Lajbah ali Lojbah? (prvi sklon bi moral biti lajbe, lojbe ali kaj tacega v množnem številu; kakošen pomenek da pa prav za prav ali saj skorej to ima, bi morebiti utegnili razbistriti vrli naši jezikoslovci; naj se pač blagovoljno oglasijo! K očitovanju te moje misli me je peljal prevdarek, da na Kranjskem, toraj na čisto slovenski zemlji imamo Laibach in Oberlaibach (Vrhnika) in da v Koroški na čisto slovenskem kraju imamo tudi Oberloibach, slov. Zgornji Labuč ali Zgornje Ljubiče, in Unterloibach slov. Spodnje Ljubiče (morebiti prav za prav Oberlaibach in Unterlaibach). Je li to le kak primerljaj ali pa potrjuje moje mnenje? Naj nam odgovorijo gori omenjeni gospodje; lepo prosim!

J. G. Vrdelski.

Življenjepisne črtice.

France Malavašič.

Rahlo naj te ruša krije,
Spavaj dragi brat sladkó;
Luč nebeška naj ti sije,
Mir in pokoj naj ti bó!

France Malavašič, sin Franceta in Polone, rojene Šelickar-jeve, je bil 18. dan vélicege srpana 1818, v Gradišči, ljubljanskem predmestju, na Luži, v hiši sedanje tako imenovane gostivnice „pod Gabrom“ št. 55, rojen, od kodar sta se oče njegov in mati na Vič preselila, kjer sta deloma tukaj, deloma pa v Kolezii mlinarila. Ko sta se pa že mlinarstva naveličala, se z družino svojo, peterimi otroci — dvema dečkoma in tremi deklicami — v Ljubljano v lastno hišo na pisanih vratih šte. 16 preselila. Tukaj sta sorsični kruh za prodaj pekla; Polona, mati Malavašičeva, pa je še posebno slovela, da zná prav okusne povalnice (potice) peči. Od tukaj je jel namreč France, 10 let stari fantè, v normalne šole hoditi. Od konca se mu je uk nekako upiral, menda le bolj zato, ker je bil deček slovenskih starišev in po takem ni razumel nemškega jezika, s katerim se je takrat slovenski mladini siloma v glavo vtepal. Toda malo po malo se ga je s svojo bistro glavico saj toliko privadil, da mu ni tadanji učitelj K. vavek poč obetal, čeravno mu je včasih kaka slovenska besedica ušla; ker je bil deček v šoli tih, miren in pazljiv na vse, kar se je učilo, je učenik kršanskega nauka, ko mu kak drug učenec pravega odgovora ni vedil dati, večkrat njega poprašal. Ker se je Francelj mnogokrat res vrlo odrezal, ga je jel učenik očitno hvaliti; to pa je bil fantiču največi nagon, da se je uka s posebnim veseljem poprijel in se je vseskozi tako pridno obnašal, da je brez podučnika v treh letih normalne šole z vrlimi spričbami dovršil.

Na razpotji med nemškimi in latinskimi šolami se Malavašič ni dolgo premišljal, kam bi se obrnil; al oče njegov ga je pogostoma strašil, da ga bo h kakemu peku dal ali čevljarju za fanta, da se uči ptuj kruh jesti. Al mati je pregovorila očeta, rekši, da Francelj, ko se je v nemških šolah vrlo obnašal, bo tudi v la-

tinskih korenjak; če pa mu uk ne bo šel od rok, naj pa šolo popusti in k letu se kaj družega loti. To pri-trdi tudi oče, čeravno ne prav rad, in Francelj naš je bil odločen za latinske šole. Ko zvé, da pojde v prvo šolo, jame vesel žvižgati in prepevati, da je bilo kaj.

4. dné listopada 1830 stopi Malavašič v prvo la-tinsko šolo in pride pod profesorja F. Heinrich-a, kateri je znal jako sukati svoje dijake, posebno v zgodovini in zemljopisji, ker je bil v teh predmetih najbolj iz-urjen; Malavašiča je kmali spoznal, da nima ajdovice v glavi. Se vé, da sta bila oče njegov in mati, ko sta čula, da se sinček vrlo v šoli obnaša, vesela in ž njim, jako zadovoljna; od zdaj ga ni oče več s pekovskim ali čevljarskim fantom strašil. Prvo šolo je s prav dobrimi spričali dovršil, ravno tako tudi drugo. V tretji šoli je došel na tretje mesto in je bil s šolskim da-rilom obdarovan. *) In tako je Malavašič gimnazijo, vedno med prvimi učenci konec šolskega leta 1836 pod prof. L. Martinak-om srečno dokončal.

O vseh Svetih ravno tega leta je prestopil v sedmo šolo ali takrat tako imenovano filozofijo, toda tukaj se mu je jel uk nekterih predmetov nekako upirati. Viša matematika mu ni šla v glavo; krivo tega je bilo pa menda to, da se je preveč s privatnim podučevanjem ukvarjal. Al tega posla se je moral tem bolj poprijeti, ker je bil sin revnih starišev. Pri vsem tem je vendarle modroslovske šole v letih 1838 in 1839 dovršil z dobrim uspehom.

Zraven modroslovske vednosti je Malavašič hrepenel tudi po drugih, učencem na voljo danih učenostih. Po-slušal je leta 1837 natoroslovje, ki ga je dr. Fr. Hlubek razlagal. S posebno gorečnostjo in marljivostjo se je v eno mer tudi v slovenščini uril, in profesor F. Metelkovo razlaganje slovenščine v osmišoli pridno ob-iskaval, pri izpraševanju 10. dné malega srpana 1839 je očitno pokazal, da je slovenščini popolnoma kos. — Poleg slovenščine učil se je ravno to leto tudi ob čne zgodovine starega veka pod tadanjim profesorjem E. Rebič-em; pri izpraševanju je svedočil, da je tudi v ti vedi najden.

Po dovršenih modrovskih šolah ni vedil Malavašič kam bi se obrnil; misli ter misli, na kateri pot da bi se podal, — res žaltavo premišljevanje za mladenča pri 21 letih s praznima rokama, ki ne vé, na katero stran bi se brez premoženja in dostojne podpore obrnil, da bi bilo prav. Znanci njegovi ga nagovarjajo, naj gré k računstvu; tukaj utegne najpred do kruha priti; al — številke so mu že od sedme šole bile trn v peti. „Raje grém kamor koli, le h računstvu ne — mi je večkrat rekel — tukaj obljubim, da ne bom nikdar hlač trgal.“ In tako je omahoval sém ter tjé toliko časa, da mu je čas pretekel se podati h kakemu kruhadajavnemu opravi-lu ali nauku, in eno šolsko leto bilo je tako zgub-ljeno. Da se mu pa ni moglo očitati: „dolce far niente“, je hodil od gojstvo poslušat, katero je dr. J. K. Po-gačar učil; vrh tega se je s privatnim podučevanjem celo šolsko leto 1840 pridno ukvarjal. V jeseni že proti vsem Svetim ravno omenjenega leta jo zadeneva na pošti; nekako zadovoljen mi razodene rekši: „Lej, dragi moj K., ravno kar sem pismo do prijatla M. Z. v Gradec oddal, v katerem mu pišem, da drugi teden tjé odrinem in se pravdoslovja lotim; bom vidil, je li bo šlo! Z. mi piše, da je zvedil za neki poduk, ki ga morem koj na-stopiti, in pravi, da bom preskrbljen z vsem. Bog daj srečo! — mu pravim; preden pa odrineš, morava en-

krat še prav dobre volje biti! In tako se je bilo za odhodnico tudi zgodilo.

Čez kakih 14 dni mi že iz Gradca vesel piše, da je res službo podučnika pri asekurančnem uradniku Q. dobil, kjer ima stanovanje in živež. „Zdaj mi družega ne manjka, kakor včas le še kak drug zaslužek v de-narji za razne druge potrebe, pa, hvala! da imam saj živež in stanovanje; mislim, da bom sčasoma že kaj dobil!“ Al pravoslovje ga ni veselilo; misliti je začel od dné do dné bolj v Ljubljano nazaj, tem bolj pa, ker ga je vavek misel nadlegovala, da si utegne s sloven-ščino najlože in najprej košček kruha služiti.

(Konec prihodnjč.)

Smešnica.

* (*Anton Lončár bo mesnico naprej peljal.*) Tako je nedavno v pred cerkvijo ljudém oklicaval neki brič, kteremu je nemška kultura slovenski jezik tako pokvarila, da je kancelijsko sporočilo: „Anton Lončár wird das Fleischergewerbe noch weiter führen“ prestavil v „kranjsko špraho“, katero večidel lomijo kancelijski slu-žabniki. — „Lončár bo mesnico naprej peljal!“ Šencajte, to pa moramo vendar gledat iti; mesnica je zidan hram; kako neki jo bo Lončár naprej peljal?“ — so rekli nekteri fantje, ki so slišali ta oklic. Šolmajšter jim še le razjasni, da ne bojo nič vidili, če pridejo gledat, ker brič je hotel le reči, da bo Lončár še za naprej mesar v, ne pa, da bo mesnico odpeljal. — Ko je ravno ta človek enkrat ljudém okli-caval davek od dohodkov (einkommensteuer), si tudi ni dosti glave belil in je „einkommensteuer“ naravnost imenoval „kumerštajer“ — in posehmal je v tem kraji ostala beseda „kumerštajer“ za davek od dohodkov. Brž ko ne bo ta mož „luxussteuer“ prekrstil v „lu-kežev“ davek.

Dopisi.

Iz Maribora mesca sept. (*Vabilo na naročbo slo-venske maše za čveterospev, orglje in violon.*) Da se več-stransko občutjeni potrebi odpomore, je podpisani kratko in lahko slovensko mašo z blagoslovom, gradualom in ofertorijem za štiri glase spisal, ktera se je že po več cerkvah lavantinske škofije pela in si, kakor več čas-nikov piše, pohvalo cerkvenega in slovenskega sloga pridobila. Od več in veljavnih strani se mi je že pri-govarjalo, naj dam to mašo natisniti, in sicer zavolj ročnejše rabe pevske glase posebej, ki se tudi več-kratno dobé, in tudi za orgle in violon. Tisk bode menda v 2 mescih gotov. Ker moram delce sam zalo-žiti, vabim s tem spodobno vse častite gospode duhov-nike in učitelje, naj se na-nje naročiti blagovolijo. Na-ročnina je 1 gold. 50 kr., ktera se na pošti odraja, kadar se komu delce izroči. **Janez Miklošič,**
učitelj glavne šole.

Od sv. Antona v slov. Goricah 10. okt. Gr. — V naših vinskih goricah bomo imeli prav obilo dobre vinske kapljice; vsaki gospodar je skoro več pridelal kakor se je nadjal; sosebeno izvrstno poln je bil naš „peščenjak“ ali občeznani „Sandberger“, kateri je celó na dunajski razstavi poslavljen bil. Al to se našim go-spodarjem čudno zdí, da letos še nič kupca tukaj ni, kjer so druge leta že ob trgatvi bili. Al upamo, da jih pride še veliko. Ker ravno o trgatvi govorim, naj povem še eno, ktera bo drage naše brave gotovo raz-veselila, ker kaže, kako naš ljubi domači jezik čedalje več veljave dobiva — tudi pri gospôdi. Ob trgatvi pride med veselo družbo delavcev tudi neki gospod. Misleč, da gospôda morajo po nemški nagovoriti, delavci svoje jezike nabrusijo in hrustajo po nemški kar koli morejo,

*) Ko je pa H. bistro glavo spoznal, da v nji duh pevski biva, ga jame pogostoma buditi, in M. prime za liro, se vrže na Pegaza in jame pod imenom „Milko“ vedno glasneje v nem-škem in slovenskem jeziku prepevati. Pis.

ljeno jim besedo: „ultramontancev“, to je, farških zagorjancev, — al ravno s tem ti ljudje le kažejo, da ne poznajo národnega življenja posamnih narodov. Kratek pogled v zgodovino slehernega podučí, da je duhovščina Slovanom bila vse drugačne važnosti, kakor drugim narodom. Kdor Slovana meri o tem z nemškim merílo, kaže očitno, da ne pozna ne naroda, ne čutja njegovega; „ptujec je v Izraelu.“ Slovani so bili cerkvi vselej zvesti otroci, da se le cerkev ni kazala sovražna pravičnim narodnim prizadevam, ali da le narod ni bil premoten in zapeljan po ptujem upljivu; duhovščina jim je bila zmiraj kot tehten národen živelj visoko v číslu, in je spoštovanje, ljubezen in svojo veljavo zgubila le ondi, kjer je bila nezvesta svojemu prirojenemu poklicu. Beri zgodovino Slovanov, pa se boš tega prepričal. Novejši časi v tem niso nič kaj veliko spremenili, in ako hočemo soditi po sedanjosti, moramo naravnost reči, da je veljavo naše duhovščine in splošne cerkvene razmere tako visoko povzdignilo ravno to, da se je duhovščina ustopila na stran narodovo. Je li ta resnica škofijstvu še neznaná?

Nikdar nikoli nam pa ni še bilo na misli, da bi duhovščina morala biti „politična agitatorca“, — toda med obnašo, pravičnemu narodnemu prizadevanju sovražno, in pa med „fanatičnim agitiranjem“ je neka sreda, kjer bi mi radi, da bi stala duhovščina, in ta sreda („zlata skleda“) je, skrbeti, da se narodni blagor npravno veže z blagrom cerkve, to je, da duhovščina po npravnem narodnem prizadevanju pospešuje cerkveni svoj blagor. Tega pa ne more nikdar nikoli storiti, kdor se že od daleč ogiblje národnosti, ker ravno s tem stalo spodbija cerkveni koristi. Kakor države ne ravnajo pametno, če se ustavljajo upravičenemu národnemu razvitku svojih narodov, ravno tako se cerkev ne smé odtegovati prizadevam, s kterimi so v najtesnejši zvezi svetinje njene.“

Življenjepisne črtice.

France Malavašič.

(Konec.)

Ostal je v Gradcu le dve leti. Ker se je jelo pa pogostoma v Ljubljani od izdaje „Novic“ govoriti, ga ni imel na Štajarskem ostanka več, in popihal jo je pred časom v Ljubljano pa dal pravdoslovju slovó, da bi se „Novic“ vdeleževal. Ko je kranjska kmetijska družba leta 1843 po posebnem prizadetji nadvojvoda Ivana pravico, „Novice“ izdajati, dosegla, in vredništvo tajniku svojemu gospodu dr. J. Bleiweis-u izročila, je na predlog gospoda doktorja najela F. Malavašič-a za predstavljavca. O tisti dóbi namreč so se pisatelji slovenski kaj poredkoma nahajali; bili so tako rekoč bele vrane; treba je tedaj bilo mnogo tvarine iz družih jezikov predstavljati in ravno za to delo je bil Malavašič kakor nalašč. Toda tudi pri tem opraviu ni ostal.*) Mati njegova in sestre mu jamejo očitati, kaj da misli, da pri nobenem poslu ne ostane dolgo. To očitaje ga je tako peklo, da misli, prav ali ne prav, k finančni straži potegniti, od česar ga je bil k sreči njegov zvesti prijatelj B. odvrnil. Gosp. B. pride nekega dne kmali po 11. k njemu na Žabjek. Potrka na duri, in ne dóbi ga oglasa iz sobice. Stopi k materi njegovi, ki je ravno kruh v peč vsajala, in jo popraša: „Mati! ni Franceljna domá?“ „Pač, domá je domá!“ — mu prijazna odgovori: „Le

pojte notri gosp. B., menda se ravno napravlja za vèn.“ Gospod B. v sobico stopivši pregovori: „Dober dan Francelj, vès zamišljen me še slišal nisi, ko sem potrkal na duri, kam pa, kakor vidim, si za odhod napravljen, če smem vprašati, kam si namenjen, kam greš? — „H finančnemu komisarju Kr.“ „Kaj imaš pri njem opraviti?“ — ga B. radoveden popraša. „E kaj! — Že vsega sem se naveličal; že marsikaj sem počel, in nič mi ni šlo, kakor bi bil rad. Še to bom poskusil; bom le vidil, ali bo šlo ali ne.“ In zdaj se mu je Malavašič vsega natanko spovedal, kam gré in po kaj. B. mu v besedo seže in pravi: „Nikar Francelj! to je služba le v veliki sili, tebi po mojih mislih tega ni treba: lej pri materi imaš stanovanje in jéd, kaj češ več? Za obleko že tù in tam kak krajcar ujameš. Poslušaj me: ali bi ne bilo pametnije, če bi se ti kirurgije poprijel; v treh letih dovršiš zdravniške šole, po teh napraviš izpraševanja in si sam svoj gospod; nisi na nobeno stran posebno navezan, in če si srečen, imaš lep zaslužek in živel boš lahko. Ubogaj, boš vidil da bo prav; izbi si sanje iz glave, pojdi k dr. Č., posvetovaj se zastran tega ž njim, on je previden mož, pojde ti gotovo na roko. Pusti v nemar sedanje misli, ubogaj me, boš vidil, da ne bo napačno!“ — „Hvala, dragi moj! skoraj bi djál, da si mi kamen od srca odvalil. Tvoj svèt mi je všeč; počakaj malo, bom pa mater poklical, kaj bodo k temu rekli.“ Mati njegova vesela vse na mah potrdi, da le Francelj nje domá ostane. In komur je M. ta nasvèt razodel, vsak ga je potrdil.

In ko se je zdravniška šola v bolnišnici v jeseni leta 1845 v Ljubljani začela, stopi Malavašič va-njo. Sprvega mu niso sicer nekteri predmeti te učilnice posebno dopadali; al ker vidi, da zná na tem poti najprej h kruhu priti, se jih sčasoma pridno loti, posebno vesel, da so mu bili profesorji tako prijazni. Tako so mu tri šolske leta, kakor spomladanska megla, naglo pretekle. Po dovršeni teoretiki v zdravniških šolah v letu 1848 se je poprijel praktike v bolnišnici medicinskega razdelka, da bi se do dobrega izuril v zdravilstvu in popred dovršil svojo nalogo, napravil je čez nekoliko časa ostro preskušnjo in diplom kirurga dobil.

Ker je pa ravno o tej dóbi deželno poglavarstvo prestavljalca cesarskih postav in ukazov v slovenski jezik za kranjsko deželo potrebovalo, je bil razpis te službe voda na Malavašičev mlin. On prosi za to službo, ktera je izprva 50 gld. mesečne plače donášala, od leta 1861 donaša pa le po 20 gold. To službo je Malavašič dobil in jo opravljal do svoje smrti, ktera ga je 28. dan prosenca l. l. 1863 v 45. letu v neizrečeno žalost zapuščene vdove in dveh hčeri zadela.

Da je bil Malavašič izvrsten pesnik, mi ni treba posebej praviti, dovolj je, da ga pesmi pojó, pa le škoda, da jih je precej nenatisnjenih že pred smrtjo nekemu Slovanu, vdova njegova meni, nekemu Hrvatu, posodil, od kterih pa zdaj ni ne sluha ne duha. Želeti bi bilo, da jih, kdor jih ima, vdovi nazaj pošlje, da jih prijatli rajncega Malavašiča na dan spravijo in zgube rešijo.

Razun pesem je ranjki tudi v prestavi naslednje zabavne in podučne bukve spisal:

1. Jozafat, kraljevi sin iz Indije. Iz pisem Kr. Šmida. V Ljubljani 1840.
2. Genovefa. Povest iz starih časov. Iz pisem Kr. Šmida. V Ljubljani 1841.
3. Timotej in Filemon. Iz pisem Kr. Šmida. V Ljubljani 1842.
4. Erazem iz Jame. Povest iz 15. stoletja. V Ljubljani 1845.
5. Zlata vas. Podučna in kratkočasna povest. V Ljubljani 1849.

*) Vendar se je gospod Malavašič poslednje leta svojega življenja zopet pridno vdeleževal „Novic“, kterim vedno ostane v blagem spominu. Vred.

6. Pravi Slovenec. Časnik za podučenje naroda. Tečaj 1849.

7. Slovenska slovnica za prve slovenske šole. V Ljubljani 1849.

8. Oče grof Radecki, c. kr. maršal. V Ljubljani 1852.

9. Stric Tomova kočar ali življenje zamorcev v robnih državah severne Amerike. V Ljubljani 1853.

10. Lažnjivi Kljukec. V Ljubljani 1856.

11. Krivica za krivico. Povest iz dōbe ruske carinje Katarine II. V Ljubljani 1859.

12. Krain und das Deutschthum. Entgegnung auf die Flugschrift: „Das Deutschthum in Krain.“ Laibach 1862. V izvrstni tej knjižici je z odkritosrčno besedo na dan postavil laži nemškutarske. Bilo je delo poslednje njegovo. J. Kosmač.

Kratkočasno berilo.

Spomini na deda.

Pravljice in povesti iz slovenskega naroda.

Spisal J. Zavojšček.

Kaj se v Križmanovem prerokovanju poveduje o kralju Matjažu.

Kadar so se v nedeljo popoldne kmečki očaki zbrali pred vaško podružnisko cerkvijo, nanesla je govorica na čudno okrogličasto in potlačeno podkev, ki se nahaja na županji njivi še od turških vojsk sēm. Ker se veliko ljudi od tega živi, da svetu novice kujejo in o prihodnosti kvasijo, kdo bi našim kmetom zameril, ako tudi politikovajo, kadar so v irhastih hlačah. Prišlo je med njimi namreč vprašanje na dan: ali bodo Turki še kedaj prišli ali nikdar več? Eni so trdili, da bo Turek še prišel, eni pa, da ga ne bode nikdar več.

Ded so sedeli na nizkem ozidji, na pol razvaljenega pokopališča, ter so upirali komolca v kolena; prvi glas so imeli v vaškem parlamentu; pri tako imenitnem vprašanju toraj niso mogli molčati. Al bili so zbrisane glave in so menili: „Če rečem, da Turka ne bo več, ne bo prav, zakaj ni ga hujega vruga od Turka; če pa rečem, da bo še prišel, pa zopet zašaram; morda ga res ne bo, ko ga že tako dolgo več ni.“ Tako so pomislili, plunili en pot in rekli: „Veste kaj, sosedje, en pletar krompirja pa grem še zmirom staviti, da Turka ne bo več; dveh pletarjev pa že ne stavim.“

„Kako je pa to — pravi drugi — da so v šem-biljskem prerokovanju še take hude vojske oznanjene; s kom bo pa vojska, če s Turkom ne?“

„Kaj pa da so; pa še huje v „Križmanovem prerokovanju“ — odgovorí ded in kinknejo z glavo, zakaj nič se jim ni ustreglo, ako se je hotel kdo pričkatí ž njimi. „Križman je res hude vojske napovedal, da Bog nas vari; pa ni nikoli rekel, da bo še Turek prišel, ampak djal je, da bo kralj Matjaž vstal, in da bo Turkom in vsem našim sovražnikom koščice potrl.“

„Kako je pa vendar ta Križman in kralj Matjaž? — praša tretji sosed — vi to dobro veste, povedite nam; včasí sem že slišal, pa preč pozabim.“

„Kako? — jamejo ded pripoved, — Križman je bil pisar pri neki grajščini, kakor letá suhopotec iz grada, ki pri nas desetino iz kozelca puli, samo tak križem-gledec menda ni bil.“

„Nekdaj gresta on in njegov gospod — ne vem, ali je bil grof ali kaj družega — po hosti sprehajati se tako daleč, da že nista vedila, kje da sta. Križman je bil radoveden in je rad hodil po neznanih potih.“

„Pojdiva, bova le vidila, kam se po tem potu pride

jaz nisem še nikoli po tem potu hodil in nisem vedil za-nj“ — rekel je Križman gospodu.

Gospod pa je djal: „Križman, jaz si ne upam dalje, pojdiva nazaj! Lej, pot sva že izgrešila, kaj bo, ako popolnoma zaideva.“

„I kaj neki bo? nič hudega ne“ — odgovorí Križman — „nekam že drži ta stezá; saj je dobro uho-jena in gladka. Jaz se ne vrnem, če se prav vi.“

Gospod se vrne, Križman pa si vreže grčavko v meji in srčno praska dalje. Hodil in hodil je, tako, da so se mu noge udajale pod kolena. Pota je bilo pa čedalje več, kakor da bi ga bil eden zadej odrezaval, pa mu spred dokladal. Solnce je bilo že nizko, Križman se je že kesal, da se ni pred vrnil, kar zagleda, da ni pota nikamor več, kakor nazaj. Izgubljal se je pod veliko skalo, okoli in okoli pa je bilo vse gosto zaraščeno. „Lejte kleka“ — rekel je — „mar bi bil šel z gospodom nazaj, zdaj bom moral tako dalje sam tev-sati.“ Vsede se pod skalo, in zagleda napis, z mahom zaraščen. Gleda in gleda, pa ne more razmotati, kaj se bere; toliko pa se mu je zdelo, da je nekaj od kralja Matjaža.

Kar se vrata v skali odpró, ondukaj, kjer se je steza izgubljala, in na dan pride star mož, tak, kakor menih. „Kaj gledaš?“ — vpraša Križmana. „Tù-le se nekaj bere od kralja Matjaža, pa ne morem vediti, kaj je.“

„Ali bi rad kaj več vedil?“ — vpraša menih.

„To je res da bi“ — odgovorí Križman.

„No, z menoj pojdi.“ Rekši ga žene po luknji globoko pod zemljo. Prideta do grozno velike cerkve in gresta noter. Ravno se je brala sv. maša; pa vsi pričujoči so dremali, še mašnik je kimal z glavo pri oltarji. Menih se vsede v stol, Križmanu migne, da naj se vsede tik njega. En čas molita, potlej ga pa pelje od okna do okna. Križman je pogledal skozi vsako okno. Pri enem je vidil krdelo mrtvih ljudi, ležečih na kopici. „Kaj je to?“ — vpraša meniha. „To je kuga“ — rekel je menih, in mu je pravil vse, kedaj bo. Potlej je vidil pri družih oknih vojske, potrese, lakoto, sušo in druge reči. Skozi zadnje okno pa se je vidilo, kako ste dve gori druga k drugi priveznjeni. Med njima je velika vojska na konjih in peš. V sredi sedí pri lepo pregrnjeni mizi kralj sam, lepo v zlatu napravljen in kriva sablja mu visi z boka. Vsi vojaci pa dremljejo; eni kimajo z glavo čez sedlo, enim pa je že zlezla glava med kolena. Celó kralj sloní na mizi in spi.

„Kdo je to?“ — vpraša Križman.

„To ti je kralj Matjaž in njegova vojska“ — odgovorí menih. — „Ravno je hotel z vsemi temi vojaci nad sovražnika iti, ste si te dve gori zgrnili vrh vse vojske. Že veliko let spi tukaj. Včasí se pa zbudi kralj in vpraša: ali še letajo po svetu tiste ptice, ki imajo belo pa črno perje na perotih, namreč srake. Ako se mu pové, da še, žalostno z glavo odmaja in zopet zaspi. Ali kadar se bode prebudil on in vsa njegova vojska, predrl bo venkaj in bo premagal vse naše sovražnike, tiste, ki so nas nadlegovali nekda in ki nas zdaj. Hude vojske bodo nastale tačas po svetu. Ljudstvo se bode vojskovalo z ljudstvom. Kralj Matjaž bo pa vse druge premagal in zadrevil, in potlej bo na svetu tako dobro, kakor se bere iz svetega evangelija, da bode „en hlev pa en pastir.“

„Kedaj bo pa vse to, kedaj ne bo več srak na svetu?“ — vpraša Križman.

„Poskusi ti le-uno le veliko sabljo, ki na steni visi, iz nožnic izvleči“ — pravi menih. Križman prime za ročo in vleče; pa nič več ko za en palec je ni izvlekel, prec mu je nazaj v nožnice zlezla. In vselej, kadar se je sablje kaj gole prikazalo, dvigali so vojaci in kralj